

Iwona Hofman

**MARCELI KOSMAN: *WOJCIECH JARUZELSKI
WOBEC WYZWAŃ SWOICH CZASÓW. O KULTURZE
POLITYCZNEJ W POLSCE PRZEŁOMU TYSIĄCLECI*
WYD. FORUM NAUKOWE, POZNAŃ 2003, 235 SS.**

Poznański historyk i teoretyk kultury politycznej opublikował właśnie tom pod znamienym tytułem „Wojciech Jaruzelski wobec wyzwań swoich czasów”, wpisujący się w krąg dyskusji wokół niedawnej dwudziestej rocznicy ogłoszenia stanu wojennego w Polsce, chociaż nie tylko. Książka stanowi interesującą próbę przedstawienia sylwetki gen. W. Jaruzelskiego i zdiagnozowania okoliczności trudnych wyborów życiowych, jakich przyszło mu dokonywać pod naporem różnych sytuacji politycznych. W świetle faktów biograficznych wyczerpująco omówionych w tej monografii czytelnik skłania się do refleksji ogólniejszych nad fatalizmem dziejów determinującym losy jednostki.

Postać generała Jaruzelskiego ukazana jest na szerokim tle, w kilku perspektywach. Została skadowana przez pryzmat obfitego piśmiennictwa, by przypomnieć choćby prace Petera Rainy, Jakuba Kopcia, Manfreda Bergera, Gabriela Meretika czy kontrowersyjną publikację Lecha Kowalskiego, liczne wspomnienia, pamiętniki i dzienniki polityczne, w których W. Jaruzelski odgrywa pierwszoplanową rolę. Autor książki wykorzystuje także jako inspirującą bazę źródłową wypowiedzi bohatera swojej książki oraz jego rodziny (żony Barbary, siostry Teresy Starnawskiej), wywiady prasowe, teksty wystąpień oficjalnych i wyjaśnienia składane w trakcie procesów sądowych, wreszcie – materiały konferencyjne z sesji organizowanych w rocznicę 13 grudnia (Jachranka, Warszawa, Toruń). Konfrontowanie tych ważnych dokumentów umożliwia bezstronną ocenę zarówno osoby gen. Jaruzelskiego, jak i społeczno-politycznych uwarunkowań ostatniej dekady PRL. Z przeprowadzonej analizy oraz kontekstów historycznych wyłania się Jaruzelski „sprawca” stanu wojennego i rzecznik po-

kojowego przekazania władzy przywódcom demokratycznej opozycji, szef Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego i zdyscyplinowany, surowy względem siebie żołnierz frontowy, minister z namaszczenia partyjnego i reformator, twórca Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa, pierwszy sekretarz KC PZPR i pierwszy prezydent III Rzeczypospolitej. Pomimo dbałości o wszechstronność zarysu, jak słusznie zauważył prof. Bogdan Koszel we fragmencie recenzji wyeksponowanej na okładce tomu, M. Kosman „sytuuje się bardziej w obozie sympatyków, aniżeli zdeklarowanych przeciwników Generała” i przekonująco potrafi uzasadnić swoje stanowisko. Czyni to m.in. w słowie „Od Autora” i części pierwszej „Zamiast wstępu, czyli o sądach nad politykami”, podając przykłady skrajnych opinii na temat wybitnych indywidualności w dziejach Polski (Jagiellonowie, Stanisław August, Jan Zamoyski) oraz trafnie konstatując, iż dopiero dystans czasowy przywraca postaciom i wydarzeniom właściwy wymiar.

Książka „Wojciech Jaruzelski wobec wyzwań swoich czasów” składa się z czterech części. Poza wymienioną są to: „Biografia”, „W poszukiwaniu prawdy”, „Generałowie u władzy”. W konstrukcji tej znajduje potwierdzenie podtytuł dzieła, tj. „O kulturze politycznej w Polsce przelomu tysiącleci”. Jednocześnie kompozycja osnuta wokół drobnych nawet faktów z życia gen. Jaruzelskiego pozwala krytycznie prześledzić, jak rodzą się legendy koncentrujące uwagę opinii publicznej na koniunkturalnie wybranych elementach biografii. W przypadku Jaruzelskiego tych fascynujących i przydatnych w kreowaniu wersji o współczesnym Wallenrodzie nie brakuje: patriotyczne tradycje rodzinnego domu, katolickie wychowanie, zsyłka do Kraju Ałtajskiego, powrót do ojczyzny w szeregach armii gen. Zygmunta Berlinga, ewolucja światopoglądowa... Potem: wielka polityka, „Od Grudnia do Sierpnia”, „Wobec życiowego wyzwania”, bo przecież „Wchodzić nie musieli” (czytelnik wie, o czym mowa), „Droga do Okrągłego Stołu” i „Zadanie spełnione”.

M. Kosman, dysponując warsztatem historyka-komparatysty, okazał się wyśmienitym narratorem, włączając w rozważania stricte naukowe liczne dygresje oraz odniesienia, np. w polemice ze zwolennikami postawienia znaku równości pomiędzy generałami Jaruzelskim i Pinochetem. Wywiera wrażenie na czytelniku wartka akcja w części drugiej tomu, przymuszająca wprost do zadumy nad wielowymiarowością prezentowanej sylwetki i nieobecnymi w języku współczesnej polityki pojęciami służby publicznej, powinności obywatelskiej, dobra wspólnego.

Recenzując tę książkę, trudno odnieść się do każdego detalu opisywanego przez rozważnego obserwatora najnowszej historii, a taką postawę przyjął tu badacz. Na pewno jednak, w świetle przypominanych i interpretowanych faktów, zgodzić się można z wnioskiem zamykającym pracę: „Wojciech Jaruzelski wypełnił z naddatkiem misję Polaka-patrioty, kompetentnego polityka. (...) Zmiana stosunku rodaków do Generała będzie wyznacznikiem dojrzewania kultury politycznej kraju. Być może pozytywny wpływ na przyspieszenie tego procesu wywrze wejście do struktur jednoczącej się Europy. Jedno jest pewne: 13 grudnia 2002 r. nie byłby możliwy, gdyby 21 lat wcześniej w tym samym dniu dramatycznej decyzji nie podjął przywódca, który nie wahał się, choć powziął postanowienie po wielu próbach porozumienia narodowego”.
